

Волинець Ірина Григорівна

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри економіки, безпеки та інноваційної діяльності

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

<https://orcid.org/0000-0003-2556-2109>

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ ТА ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

JEL Classification: J 28, L 74

Section «ECONOMICS»: Економіка.

Анотація. У статті розглянуто теоретичні та методичні засади економічної безпеки будівельних підприємств, охарактеризовано сучасний стан будівельної галузі в Україні. Наведено існуючі підходи сучасних вчених до класифікації загроз економічній безпеці будівельних підприємств, представлено класифікацію загроз діяльності будівельних підприємств, яка враховує галузеві особливості їх діяльності. Визначено та охарактеризовано зовнішні і внутрішні загрози, що впливають на економічну безпеку будівельних підприємств. Узагальнено класифікацію загроз вітчизняних та зарубіжних вчених на основі якої запропоновано стратегічні рішення щодо забезпечення та підвищення економічної безпеки будівельних підприємств у контексті протидії загрозам зовнішнього та внутрішнього середовищ.

Ключові слова: економічна безпека, будівельне підприємство, загрози економічній безпеці, ризики.

Abstract. Today, the construction sector is one of the leading sectors of the national economy of Ukraine, which includes: construction companies of various scales, contractors and construction contractors, as well as design institutes and engineering firms. Construction companies, as active market participants, directly influence the creation of economic potential and socio-economic development of the country. Therefore, they must constantly evaluate the effectiveness of their economic activities and create effective and sustainable models to ensure economic security. It is from the effective solution of the problems of economic security of the enterprise depends on how effectively it will avoid possible threats, as well as its ability to eliminate the harmful effects of the negative components of the external and internal environment.

Theoretical and methodical principles of economic security of building enterprises are considered in the article, the modern state of building industry is described in Ukraine and it is set that building industry is one of the industries of the economy that is most sensitive to the dynamic changes, and, at the same time, carries out substantial influence on the development of all economy of the country.

Existent approaches over of modern scientists are brought to the classification of threats to the economic security of building enterprises, classification of threats of activity of building enterprises, that takes into account the branch features of their activity is presented.

Certainly, that the threats of the present time can influence the level of efficiency of the activity of building enterprises, building efficiency directly, on his competitiveness, providing the level of profitability, rational use of resources, solvency, and financial firmness.

It is certain and described external and internal threats, that influence on the economic security of building enterprises in the process of co-operating with suppliers, consumers, competitors, and organs of state administration, are described.

Classification of threats of home and foreign scientists is generalized on the basis of that strategic solutions are offered in relation to providing an increase of economic security of building enterprises in the context of counteraction to the threats of external and internal environments.

The row of measures is offered in relation to the increase in the economic security of building enterprises in the modern terms of management.

Key words: economic security, building enterprise, economic security treatment, risks

Постановка проблеми

Нині будівельна сфера є однією із провідних галузей національної економіки України, до якої належать: будівельні компанії різного масштабу виробництва, підрядники та підрядні будівельні організації, а також проектні інститути та інженерні фірми. Будівельні компанії, як активні учасники ринку, безпосередньо впливають на створення економічного потенціалу та соціально-економічний розвиток країни. Тому вони повинні постійно оцінювати ефективність своєї господарської діяльності та створювати ефективні та стійкі моделі для забезпечення економічної безпеки. Саме від ефективного вирішення проблем забезпечення економічної безпеки підприємства залежить те, наскільки ефективно воно буде уникати можливих загроз, а також його спроможність ліквідувати шкідливі наслідки негативних складових зовнішнього й внутрішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням досягнення та забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств приділяють увагу такі сучасні українські вчені як Н.М. Богдан, О.О. Молодід, Т. О. Момот, І. В. Пірятінська, О.В. Федосова, М. В. Чорна та багато інших [1-9].

Питання ризиків та загроз, з якими стикаються будівельні підприємства у процесі здійснення фінансово-господарської діяльності та підходи до їх класифікації висвітлено у працях: В. В. Вітлінського, Г. І. Великоіваненко, Н. М. Внукової, В. А. Смоляка, В. В. Грачова, Л. І. Донець, С. М. Ілляшенко, В. Є. Крупіна, Ю. Р. Злидник, І. М. Сараєвої, Ю. В. Пинди [6-18] та ін. Проте, незважаючи на вагомий внесок цих авторів, залишаються питання щодо підвищення економічної безпеки підприємств будівельної галузі.

Кожен науковець по-різному оцінює той рівень загроз та перелік заходів протидії їм, що є характерними для діяльності суб'єктів господарювання будівельного сектору України. Еволюція галузі, інновації, що у ній запроваджуються, викликають появу нетрадиційних ризиків здійснення будівельної діяльності, а тому актуальним та малодослідженим залишається питання розробки сучасних підходів до забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств з урахуванням їх галузевої специфіки для досягнення вищого рівня ефективності застосування.

Постановка завдання

Зважаючи на провідну роль та значення будівельної галузі у національній економіці країни, існуючі теоретичні підходи на економічну безпеку будівельних підприємств у сучасних умовах потребують поглиблення та систематизації, оскільки застарілі підходи знижують ефективність їх практичної діяльності. Досі досить часто економічну безпеку в будівництві часто ототожнюють із охороною праці, дотриманням вимог технічних регламентів, тощо. Звичайно, все це в цілому належить до питань безпеки. Однак окремий напрямок безпеки – економічний – передбачає цілий комплекс організаційно-управлінських, режимних, технічних та профілактичних заходів, спрямованих на якісну реалізацію захисту інтересів будівельних підприємств від зовнішніх і внутрішніх небезпек та загроз, а також на взаємодію безпосередньо з правоохоронними органами, з державними органами, які здійснюють контроль у сфері будівництва. Тому на сьогоднішній день будівельні підприємства потребують розгляду класифікації загроз, дослідження процесу забезпечення належ-

ного рівня їх економічної безпеки та визначення факторів, які на неї впливають, а також розробки комплексу заходів щодо підвищення економічної безпеки підприємств, яка б поєднувала фінансові, юридичні, технічні, інформаційні, силові, тощо, засоби захисту корпоративних ресурсів будівельних підприємств від негативного впливу на їх цілісність зовнішніх та внутрішніх небезпек і загроз.

Виклад основного матеріалу

Будівельна діяльність представляє сферу матеріального виробництва, здійснення якої проявляється у створенні нових виробництв, розширенні, реконструкції та технічному переозброєнні діючих підприємств та інших об'єктів виробничої сфери, та невиробничої сфери. Також до продукції будівництва відноситься капітальний ремонт об'єктів будівельного походження [4]. Особливість будівництва полягає в тому, що воно виробляє основні засоби на місці їхнього майбутнього функціонування. Зведення будівель і споруд виробничого та невиробничого призначення; монтаж обладнання; проектні, вишукувальні та інші роботи, пов'язані із зведенням певних об'єктів відноситься до будівництва [2].

Будівельна галузь відіграє одну з провідних ролей у розвитку національної економіки України. Будівельні підприємства мають тісний зв'язок з представниками інших галузей національного господарства.

Підприємства України у січні-квітні 2019 року виконали будівельні роботи на суму 38,566 млрд грн. Індекс будівельної продукції по відношенню до аналогічного періоду 2018 року склав 28,1 %. Нове будівництво, реконструкція та технічне переоснащення становили 79,3 % від загального обсягу виробленої будівельної продукції, капітальний і поточний ремонт – 12,1 % та 8,6 % відповідно. За підсумками 2019 року обсяги будівництва зросли на 20 %.

Управління економічною безпекою підприємства, галузі та національного господарства в цілому неможливе без розуміння сутності поняття «економічна безпека».

Економічна безпека підприємства – це комплексна характеристика, під якою розуміють рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, який має забезпечити стабільне функціонування та ефективний розвиток підприємства і потребує управління з боку керівництва задля гарантії найбільш продуктивного використання ресурсів для підвищення ефективності функціонування підприємства і забезпечення його стабільного розвитку [5].

Діяльність будівельних підприємств регламентується і контролюється державою. Щоб розпочати процес будівництва, необхідно отримати дозвіл на проектування, будівництво та узгодити все це з відповідними службами.

Питання класифікації загроз досліджувалося вітчизняними та закордонними науковцями з метою його уніфікації та систематизації, але впродовж багатьох років такі спроби не увінчалися успіхом, що надалі формує актуальність здійснення класифікації загроз, зокрема, у сфері діяльності будівельних підприємств.

На основі аналізу досліджень авторів [6-18] можна запропонувати таку класифікацію основних загроз економічній безпеці будівельних підприємств:

- 1) за місцем виникнення (класифікаційна ознака, яку виокремлює найбільша кількість науковців: внутрішні та зовнішні;
- 2) за масштабом: загроза певному виду діяльності, загроза господарській діяльності в цілому;
- 3) за можливістю передбачення: прогнозовані загрози, непрогнозовані загрози;
- 4) за можливістю попередження: загрози, що піддаються контролю і попередженню з боку підприємства, загрози, котрі не знаходяться в зоні впливу підприємства;
- 5) за тривалістю дії: тимчасові, постійні;
- 6) за об'єктами посягань: інформація, ділова репутація, матеріальні і нематеріальні активи, персонал, фінанси;
- 7) за сферами поширення: виробничі, експортно-імпортні, фінансові, технологічні, кадрові, інституційні, екологічні, організаційні, ринкові, інноваційні;
- 8) за сферами виникнення: фізичні, економічні (утиски зі сторони держави, неправомірні дії зі сторони суб'єктів господарювання, неправомірні дії зі сторони індивідів), психологічно-інформаційні (що посягають на психологічний клімат у колективі підприємства, що посягають на інформаційне середовище) та ін.

Таким чином, узагальнено класифікацію загроз безпеці будівельних підприємств, особливості якої є урахування галузевих особливостей їх діяльності.

Основні зовнішні і внутрішні загрози, що впливають на економічну безпеку будівельних підприємств представлено в табл. 1.

В останні роки будівельна галузь наочно демонструє значну залежність функціонування її підприємств від умов зовнішнього середовища. Майже всі роки незалежності України як держави, підприємства будівельної галузі докладають значні зусилля, щоб вижити у ринкових умовах господарювання [19].

Таблиця 1

Загрози економічній безпеці підприємств будівельної галузі

Внутрішні загрози	Зовнішні загрози
<ul style="list-style-type: none"> – зростання зносу основних засобів більшості будівельних підприємств; – невизначеність цілей; – низька кваліфікація управлінського персоналу; – зростання плинності кадрів – неефективне управління активами та капіталом; – тривалий термін оборотності оборотних коштів; – невмотивована поведінка персоналу; – ставлення до маркетингової стратегії; – хибна збутова політика; – низька конкурентоспроможність будівельної продукції. 	<ul style="list-style-type: none"> – політична нестабільність; – недосконалість чинного законодавства; – кризовий стан національної економіки; – розвиток тіньового сектору у сфері будівництва; – високий рівень інфляції; – зміна валютного курсу; – високий рівень кредитних ставок; – низька купівельна спроможність населення; – нестача інвестицій і якісних вітчизняних будматеріалів; – енергетична залежність від інших держав; – військові конфлікти, стихійні лиха тощо.

Джерело: розроблено автором на основі [6]

Велике значення для забезпечення і підтримки необхідного рівня економічної безпеки підприємств будівельної індустрії має стратегічне управління системою економічної безпеки [20]. Концепція забезпечення економічної безпеки будівельного підприємства полягає в тому, що розроблена стратегія дозволяє створення системи економічної безпеки, функціонування якої забезпечує захищеність економічних інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз. Дана стратегія має включати:

- цілі і завдання системи економічної безпеки підприємства;
- визначення інтересів розвитку будівельного підприємства в галузі національної економіки;
- характеристики найбільш вірогідних зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці підприємств будівельної індустрії;
- формування економічної політики підприємства;
- визначення та моніторинг факторів, що впливають на стійкість підприємств будівельної сфери в короткостроковій і середньостроковій перспективі;
- цілі і завдання системи економічної безпеки підприємства;
- механізм функціонування системи економічної безпеки [6].
- Для забезпечення економічної безпеки підприємств будівельної індустрії у сучасних умовах на локальному і державному рівнях необхідно здійснити:
- підтримку ефективних і конкурентоспроможних підприємств при послідовній ліквідації безперспективних і застарілих;
- забезпечення ефективного використання наявних ресурсів;
- навчання кадрів сучасним методам аналізу господарської діяльності та оцінки інвестиційних проектів;
- розробку перспективних програм розвитку підприємств будівельної сфери [3].

Також для ефективного функціонування будівельного підприємства необхідно створювати структурні підрозділи які забезпечуватимуть економічну безпеку, дані структурні підрозділи є

обов'язковими на середніх та великих підприємствах, а доцільність їх функціонування обумовлення на етапі створення будівельної організації [6].

Доцільно використовувати механізм забезпечення і підтримки економічної безпеки підприємств будівельної індустрії, заснований на застосуванні бюджетного планування діяльності підприємства. Бюджетне планування використовується як економічний інструмент управління в забезпеченні економічної безпеки діяльності суб'єктів будівельної галузі. Застосування бюджетування у діяльності підприємств будівельної галузі дозволить їм: забезпечити оперативне отримання інформації про необхідність коригування стратегії і тактики управління підприємством; підвищити керованість і адаптованість до змін у зовнішньому середовищі; формувати умови для укладання ефективних підприємницьких угод; заздалегідь прогнозувати ситуації, що складаються на будівельному ринку [22].

Отже, використовуючи даний економічний інструмент управління у підвищенні рівня економічної безпеки, підприємство розширює свої внутрішні можливості накопичень для модернізації виробництва і досягнення намічених цілей, включаючи забезпечення сталого та ефективного розвитку підприємницької діяльності будівельних організацій.

Висновки

Підводячи підсумки проведеного дослідження, слід зазначити, що будівельна галузь відіграє ключову роль в економіці країни, на її частку припадає значний обсяг створених робочих місць, приросту валового національного продукту, інвестицій. Саме тому потрібно приділяти достатню увагу загрозам, виявленим при аналізі будівельної галузі.

В цих умовах необхідно терміново підвищувати економічну безпеку діяльності підприємств будівельної галузі. Для забезпечення ефективного функціонування сучасному підприємству будівельної галузі необхідно не лише проводити моніторинг рівня економічної безпеки, але й оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, виникнення потенційних і реальних загроз.

Перспектива подальших досліджень щодо забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств полягає у розробці методики оцінки рівня безпеки будівельних підприємств із врахуванням специфіки їх діяльності та наданні окремого місця у цій методиці діагностиці стану безпеки праці, адже, охорона праці на будівельних підприємствах має важливе значення як для їх нормальної діяльності загалом, так і зокрема для рівня їх економічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Берлач А. І. Безпека бізнесу: навчальний посібник / А. І. Берлач. – Київ: Університет «Україна», 2007. – 280 с.
2. Биба В. В. Стан та перспективи розвитку будівельної галузі України / В. В. Биба, В. С. Гаташ // Галузеве машинобудування, будівництво. – 2013. – Вип. 4(39), Т.2. – С. 83-89.
3. Богдан Н. М. Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємств будівельного комплексу в процесі взаємодії із зовнішнім середовищем / Н. М. Богдан // Ефективна економіка. – 2012. – №10. – С. 18-26.
4. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич. – Львів, 2012. – 386 с.
5. Геєць В. М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк. – Харків: ІНЖЕК, 2006. – 240 с.
6. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві: [монографія] / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
7. Внукова Н.М. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії і практики: [монографія] / Н. М. Внукова, В. А. Смоляк. – Х.: ІНЖЕК, 2006. – 184 с.
8. Грачов В. В. Класифікація ризиків та управління ними // Фінанси України, 2002. – № 10. – С. 56-60.
9. Донець Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: [навч. посіб.] / Л. І. Донець. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.

10. Ілляшенко С.М. Економічний ризик: [навч. посіб.] / С.М. Ілляшенко. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 220 с.
11. Крупін В.Є. Економічні ризики: сутність, еволюція, підходи до класифікації / В. Є. Крупін, Ю. Р. Злидник // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку, 2011. – № 714. – С. 224-229.
12. Лазаренкова Г. М. Аналіз моделювання і управління ризиком (в схемах та прикладах): [навч. посіб.] / Г. М. Лазаренкова. – «Новий світ – 2000», 2011. – 240 с.
13. Лук'янова В. В. Економічний ризик: [навч. посіб.] / В. В. Лук'янова, Т. В Головач. – К.: Академвидав, 2007. – 464 с.377.
14. Любченко Н. Л. Визначення впливу факторів зовнішнього середовища на стабільність підприємства / Любченко Н. Л. // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки, 2010. – № 3. – Т.3. – С. 62-66.
15. Машина Н. І. Економічний ризик і методи його вимірювання: [навч. посіб.] / Н.І. Машина. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 188 с.
16. Ошуст В. І. Теоретичні аспекти управління ризиками. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eprints.kname.edu.ua/4193/1/138142_%D0%9E%D0%A8%D0%A3%D0%A1%D0%A2_%D0%92.%D0%86.pdf.
17. Сараєва І. М. Системне моделювання процесу ідентифікації підприємницьких ризиків: [монографія] / І. М. Сараєва. – ІПРЕЕД НАНУ. – О.: Фенікс, 2007. – 188 с.
18. Тэпман Л. Н. Риски в экономике: [учебное пособие для вузов] / Л. Н. Тэпман. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 380 с.
19. Чорна М. В. Концептуальна модель економічної безпеки будівельного підприємства / М. В. Чорна, І. В. Пірятінська // Ефективна економіка. – 2012. – №10.
20. Момот Т. О. Економічна безпека корпоративних підприємств будівельної галузі / Т. О. Момот, І. О. Філатова, О. В. Тофанюк // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2011. – № 2(14). – С.14-26.
21. Кушнірук А. В. Ідентифікація внутрішніх та зовнішніх загроз системі економічної безпеки будівельних підприємств / А. В. Кушнірук // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. – 2015. Вип. – 33. – С. 174-184.
22. Пірятінська І. В. Систематизація підходів до оцінки економічної безпеки будівельних підприємств / І. В. Пірятінська // Науково-технічний збірник. – 2012. – №106. – С.266-271.